

УДК 281.95:271 (477.83) «1814/1888»
DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.3>

Володимир КОБЕТЯК

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 38, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (volodymyrkobetjak@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4416-9460>

Юрій СТЕЦИК

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 38, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (stetsyk_u_o@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1795-687X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1959605/E-5136-2018>

Бібліографічний опис статті: Кобетяк, В., & Стецик, Ю. (2023). Грушівський парох Іван Коростенський (1814–1888) – подвижник національних та духовних традицій на Галичині. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 14(56), 28–36, doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.3>

ГРУШІВСЬКИЙ ПАРОХ ІВАН КОРОСТЕНСЬКИЙ (1814–1888) – ПОДВИЖНИК НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ДУХОВНИХ ТРАДИЦІЙ НА ГАЛИЧИНІ

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати національно-патріотичне та духовне служіння грушівського пароха Івана Коростенського. **Методологія дослідження.** Для верифікації фактологічного матеріалу проведено співставлення повідомлень автора листів із іншими видами офіційних церковних документів. **Наукова новизна** полягає у тому, що віднайдені рукописи офіційного листування грушівського пароха і мокрянського декана о. Івана Коростенського вперше впроваджуються до наукового обігу і розкривають його особисті погляди та переконання. **Висновки.** Завдяки своїй багатовекторній (громадсько-політична, освітня, душпастирська, адміністративна, меценатська) праці ієрей Іван Коростенський був яскравою постаттю другої половини XIX ст. на теренах Мокрянського деканату Перемишльської греко-католицької єпархії. Духовність, інтелектуальність, практичний раціоналізм, жертовність були характерними риси о. Івана. Проаналізувавши листування, яке нам вдалося віднайти у архіві парафіяльної канцелярії села Грушів, відзначимо активну позицію Коростенського щодо збереження рідної мови, обрядів та традицій. Опираючись на ґрунтовну богословську освіту, парох зумів аргументовано довести перед Єпископською Консисторією у Перемишлі особливості організації богослужбових практик у грушівській парафії. Його погляди відзначалися раціональністю і практичністю та враховували місцеві особливості парафіяльної людності. Події революції 1848 р. спричинилися до формування в о. Івана активної громадсько-політичної позиції народницького напрямку. Праця у Самбірській Руській Раді та місцевій гімназії викрастилізували в ієрея чіткі національні проукраїнські погляди, які наскрізно проявляються впродовж всього його земного життя у різних сферах суспільного служіння: шкільництво, душпастирство, меценатство. Відзначився фінансовим хистом у створенні різномісцевих благодійних фондів, яким притамана цілеспрямованість та результативність. Втрати в особистому житті (смерть дитини та дружини) спричинилися до цілковитої посвяти себе на потреби Церкви та народу. Незважаючи на опір і на протистояння, парох зумів зберегти національні переконання та виховати патріотичну свідомість серед галицької української молоді із християнським забарвленням.

Ключові слова: сотрудник, парох, декан, катехит, меценат.

Volodymyr KOBETIAK

Applicant of the second (magister's) level of higher education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 38, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (volodymyrkobetjak@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4416-9460>

Yurii STETSYK

PhD hab. (History), Professor, Professor at the Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 38, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (stetsyk_u_o@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1795-687X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1959605/E-5136-2018>

To cite this article: Kobetiak, V., & Stetsyk, Yu. (2023). Hrushivskiyi parokh Ivan Korostenskyi (1814–1888) – podvyzhnyk natsionalnykh ta dukhovnykh tradytsii na Halychyni [Hrushiv pastor Ivan Korostensky (1814–1888) – promoter of national and spiritual traditions in Galicia]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 14(56), 28–36, doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.3> [in Ukrainian].

HRUSHIV PASTOR IVAN KOROSTENSKY (1814–1888) – PROMOTER OF NATIONAL AND SPIRITUAL TRADITIONS IN GALICIA

Summary. *The purpose of this study is to analyze the national-patriotic and spiritual service of the Hrushiv parish priest Ivan Korostenskyi. Research methodology.* In order to verify the factual material, a comparison of the messages of the author of the letters with other types of official church documents was carried out. **The scientific novelty** lies in the fact that the found manuscripts of the official correspondence of the parish priest of Hrushiv and the dean of Mokryan, Fr. Ivan Korostensky's work is introduced to scientific circulation for the first time, and his personal views and beliefs are revealed. **Conclusions.** Thanks to his multi-vector (social and political, educational, pastoral, administrative, patronat) work, priest Ivan Korostenskyi was a bright figure of the second half of the 19th century. on the grounds of the Mokryan Deanery of the Przemyśl Greek Catholic Diocese. Spirituality, intellectuality, practical rationalism, self-sacrifice were characteristic features of Fr. Ivan. After analyzing the correspondence that we managed to find in the archive of the parish office of the village of Hrushiv, we note Korostensky's active position regarding the preservation of his native language, rites and traditions. Relying on a thorough theological education, the parish priest managed to argue before the Episcopal Consistory in Przemyshl the peculiarities of the organization of liturgical practices in the Hrushiv parish. His views were characterized by rationality and practicality and took into account the local characteristics of the parish population. The events of the revolution of 1848 led to the formation of Ivan's active social and political position of the populist direction. Work in the Sambirsk Russian Rada and the local gymnasium crystallized in the priest clear national pro-Ukrainian views, which were clearly manifested throughout his earthly life in various spheres of public service: schooling, pastoral care, patronage. He distinguished himself with financial acumen in the creation of various types of charitable funds, which are characterized by purposefulness and effectiveness. Losses in his personal life (the death of a child and his woman) caused him to completely devote himself to the needs of the Church and the people. Despite the resistance and opposition, the parish priest managed to preserve national beliefs and raise patriotic consciousness among Galician Ukrainian youth with a Christian style.

Key words: cooperator, pastor, dean, catechist, patron.

Постановка проблеми. Перемишльська єпархія Київської (згодом Галицької) митрополії східного обряду протягом багатьох віків, у різних історичних умовах, безперервно розвивала й зміцнювала свої структури, примножувала майно, проте найбільше дбала про душпастирів, вдосконалюючи їхній вишкіл і духовну опіку над вірними. Парох був і залишається лідером, рушієм у духовному, національно-патріотичному та просвітницькому житті окремо взятої християнської спільноти. Одним із таких парохів, що жив і проповідував Боже Слово в околицях Дрогобиччини та Самбірщини у середині XIX ст., був о. Іван Коростенський, доволітній парох села Грушів та декан Мокрянського деканату.

Аналіз досліджень. Постать о. Івана Коростенського не була предметом спеціального дослідження, як у церковній, так і світській історіографіях. Дотичні, фрагментарні згадки віднаходимо у розвідках присвячених вивченню: історії та культури грушівської парафії (Галик, 2008; Лаба, 2008); реконструкції біограм парафіяльного духовенства Перемишльської гре-

ко-католицької єпархії (Blazejowskyj, 1995), національного руху в Галичині (Заярнюк, 2003; Заярнюк, 2007); галицької преси (Возняк, 1912); української символіки (Гречило, 2004); Самбірської гімназії (Кріль, 2017). Підставовим документальним матеріалом для проведення дослідження стали Шематизми Перемишльської і Самбірсько-Дрогобицької греко-католицьких єпархій (Schematismus, 1856; Схиматизм, 1888; Шематизм, 2014) та офіційне листування о. Івана Коростенського як грушівського пароха й мокрянського декана, яке відображає його особисті погляди та переконання (АПКГ).

Мета статті – проаналізувати національно-патріотичне та духовне служіння грушівського пароха Івана Коростенського.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо передусім біографічні відомості про пароха Івана Коростенського. Майбутній ієрей народився у 1814 р. Він продовжив справу своїх родичів, оскільки народився і виріс у священничій родині: батько Микола Коростенський та дід (по материній лінії) Олексій Мудрак були священноієреями. Таїнство священства прийняв у віці 25 років, будучи одруженим із Анною Сташкевич. Відомо, що у священничого подружжя була дочка Марія 1842 року народження. На підставі віднайденого листування вдалося встановити, що це не була єдина дитина у сім'ї. В архіві парафіяльної канцелярії храму села Грушів, останньої його парафії, віднаходимо лист, датований 1875 р., який адресований Перемишльській єпископській консисторії. У листі отець Іван згадує «ібо мене года 1855 навідила холера и изъчисленной родини една лише дочь позостала при житю» (АПКГ, Лист 1875 р., арк. 3). Вважаємо, що подружжя мало ще дітей, які, на жаль, епідемію холери 1855 р., яка у цій місцевості була найжахливішою, не пережили. Тай загалом, приблизно із 1858 р. о. Іван став вдівцем (Blazejowskyj, 1995, s. 707).

Іван Коростенський був приклад незрівнянно іншої, нової генерації священників на той час. Він отримав духовну освіту у Віденській семінарії і вражав своєю строгістю і педантичністю. Коростенський спочатку був адміністратором парохії села Гординя (1839–1842), а у 1842 р. призначений сотрудником (помічником пароха) у місті Самборі, будучи водночас катехитом Самбірської гімназії (1849–1850) (Blazejowskyj, 1995, s. 707).

Походив із дрібношляхетського роду і був цілковитою протилежністю свого однофамільця, скандально відомого в цій місцевості до 1848 року Івана Коростенського, народженого 1789 році і висвяченого 1833 році у Вільнюсі. Останній був священником *antiquaeducatio* (тобто не мав інституційної освіти), завжди мав проблеми з отриманням постійного місця служіння і численні конфлікти з іншими представниками духовенства, державними службовцями і селянами (Заярнюк, 2007, с. 161).

Тож зупинемося докладніше на огляді громадсько-політичної діяльності о. Івана Коростенського (молодшого), який був секретарем Самбірської Руської Ради заснованої 4 липня 1848 р. Ця інституція була філією Головної Руської Ради. Як відомо остання утворилася 2 травня 1848 р. у Львові під час Австрійської революції (Заярнюк, 2007, с. 161). У маніфесті від 10 травня 1848 року Головна Руська Рада заявила про єдність усього 15-мільйонного українського народу й підтримала національні права всіх поневолених народів Австрійської імперії. Зокрема, вимагала поділу Галичину на дві окремі адміністративні одиниці: східну — руську (українську) та західну — польську; об'єднати в одну провінцію українські землі — Галичину, Буковину та Закарпаття; викладання в школах та видання урядових розпоряджень вести руською (українською) мовою. Слід розуміти, що коли говоримо про руську мову чи руський народ, це означає українську чи український відповідно. Русини або українці вже дуже давно усвідомлювали себе як самобутній окремий та незалежний народ. 25 червня 1848 р. за рішенням Головної руської ради над Львівською ратушею був вивішений синьо-жовтий стяг. Проте провисів він над ратушею недовго: за кілька днів його зняли (Гречило, 2004, с. 550).

У 1848 р. раптова поява руського руху здивувала усіх, зокрема й самих русинів. Проте відомо, що польські революціонери, австрійський уряд і самі руські активісти звертали увагу на відмінність між русинами ще до 1848 р. Тож насправді у 1848 р. багатьох приголомшила поява руської організації й артикуляція національного дискурсу в її контексті. Руські організації спро-

бували перетворити руське питання у справу високої політики, впливати на державну політику. Руський національний рух структурно виглядав як мережа руських рад. Керуючись ідеєю створення інституту, який би представляв думки «цілого народу галицького», але водночас застерігаючи, що руські селяни «не матимуть змоги зорганізуватися самі, як того вимагає конституційне право і наш спільний інтерес», Головна Руська Рада запропонувала організувати склад з різних прошарків населення. Очевидно, структура місцевих рад забезпечувала домінацію в них духовенства, водночас демонструючи бажання представити різні прошарки населення, щоб ніхто не міг назвати руський національний рух інтригою духовенства (Заярнюк, 2007, с. 148). І саме у 1848 р. вперше на політичній та громадській сцені з'являється о. Іван Коростенський. Всі вище згадані ідеї, маніфест та діяльність Головної Руської Ради підтримував о. Іван і якнайревініше втілював їх у життя. Із вище згаданих фактів можемо із впевненістю стверджувати, що він не просто був мудрим священиком з доброю на той час освітою, а ще й національним патріотом своєї землі, мови, культури та обряду. Був людиною свободи та волі.

Внаслідок подій 1848 р. русини спромоглися отримати важливі посади у Самбірській гімназії – греко-католицького катехита і професора руської мови. Вже у 1848 р. Самбірська Руська Рада скаржилася на дискримінацію 60 руських учнів гімназії з боку вчителів-поляків, зокрема римо-католицького катехита Подгурського. У 1849 р. о. Іван Коростенський будучи вже членом Самбірської Руської Ради, був призначений греко-католицьким катехитом Самбірської гімназії (Заярнюк, 2007, с. 160). Згідно із його спогадами, науку релігії в гімназії він розпочав 15 лютого 1849 р., коли «учительський гімназійний збір представив мене зібраний в одній залі молоді. Голова учительського збору Лінцбавер відчитав розпорядок міністерства освіти й дотичну консисторську постанову, а потім я привітав молодь руським словом. Упродовж моєї бесіди сльози крутилися в очах руських дітей. При відході почали польські діти топтати ногами в підлогу й тарабанити кулаками по лавках. Кинули ся професори в цей кут, де зробився галас, і криком та погрозами втишили вчинену серенаду, яку спільно зробили польські та руські молодці з риторики» (Кріль, 2017, с. 34).

Присутні вчителі, передовсім директор Лінцбауер, почували себе ніяково і почали перепрошувати о. Івана Коростенського. Про це стало відомо старості, котрий викликав директора і погрозив закрити цей клас, якщо покривджений священик поскаржиться. Проте о. Іван не вживав жодних заходів щодо своєї образи, і здавалося, що інцидент вичерпаний. Однак учні шостого класу влаштували бойкот – жоден з них не з'явився на заняття до священика: «Прибіг до мене задиханий Лінцбауер зі скаргою, що жодним способом не хочуть його русини відділитися від польських дітей на релігію, і запитав мене, що я думаю з цього приводу робити. Я відповів, що зовсім не наполягаю бути кожного дня по три години в школі, і буду мати менше роботи, оскільки й так зайнятий на парафії, тюрмі і шпиталях. Слідом прибіг і латинський катехит і я попросив його, щоб займався з ними як зі своїми учнями, а я не бажаю їх бачити через мою зневагу. Коли ж я подав Лінцбауеру руку на знак, що не буду чинити жодних заходів, обидва заспокоєні пішли. На найближчу годину для риторики зумисно я пішов на Тацьку вулицю... Хлопці опам'яталися, чекали на мене в школі, а коли я не приходив, шукали мене всюди, але не знайшли. Потім почали мене перепрошувати. Я довго торгувався, але через два дні їм вибачив і тепер маю з них добрих учнів. Крім кількох, діти відповідають по-руськи... багато хлопців говорить по-руськи гарно, передусім господарські діти. Не одно руське слово підучуюся від дітей, якого я досі не знав; наприклад, сказав мені один хлопець “копалини” (Mineralien) й багато інших слів. Поповичі по-руськи нічого не вміють і деякі з них пройняті польським духом. Мені дісталася далеко краща частина дітей, ніж Подгурському, бо русини бідні, мусить добре вчитися. ... Польські професори переслідували дуже наших руських молодців, за яких я впливав щосили, щоби не підлягали польському впливу. А що діти не могли стерпіти свої кривди та пожалувалися перед Радою. Рада донесла про переслідування нашому послу на сейм Ломницькому, котрий подав скаргу до міністерства. Міністерство наказало старості створити комісію, котрий вкінці покликав і мене до протоколу. Закинули мені польські професори, що я поворохобив руських дітей, що я є причиною розділу між молодцями, що я роздавав обурюючі

письма. А Подгурський зробив закид, що я очорнив його в “Зорі” і “Австрійським кореспонденті” і що тільки один клас риторики є добрим, якого я не міг зіпсувати. На це відповів я, які цілі мав мій вплив на дітей та чому не боронив я їм вступу до Ради, яка відбулася у новому домі. На другий закид сказав, що нехай не зачіпає мене Подгурський, як хоче знати правду, нехай запитає одної і другої редакції. А на третє подав я докази, що риторика є цілком зіпсованим клясом. ... Професори-німці усміхаються до мене, віддали мені вже візит, а польські крутять носами та на засіданнях жоден з них і не сяде коло мене. ... При навчанні ніколи не згадую про політику, як робили вони, щоби не зловили мене за яке слово. Часто маю слухачів і під дверми, і під вікном; під дверми лукавих, а під широким італійським вікном чесних селян, що дивуються, крадькома виглядають, хто там по-руськи говорить. Чи то кінець світа, бо сього ніколи не було – й не раз змушений я казати замкнути віконце...» (Кріль, 2017, с. 34–35).

У 1851 р. самбірські міщани зверталися до шкільної комісії з проханням зробити руську мову необов'язковим предметом (Заярнюк, 2007, с. 161). Відзначимо, що виказувати руський патріотизм у такій ситуації було не так вже й легко. Проте, на нашу думку, для о. Івана Коростенського це не було перешкодою.

Незважаючи на спротив, з яким гімназисти зустріли призначення нового катехита, вже у 1850 р. діяльність о. Коростенського викликала поділ учнів на два національні табори: польський і руський. З цим періодом в історії Самбірської гімназії пов'язаний ключовий фрагмент із біографії майбутнього письменника Валерія Лозінського. У 1855 р. під час навчання в Самбірській гімназії Валерій був членом учнівської «польської партії» і буцімто прилюдно сказав щось образливе до руських учнів. Русини, які на той момент становили більшість учнів гімназії, написали до гімназійного префекта офіційну скаргу. У результаті Лозінського виключили з гімназії з забороною вступати до будь-якої іншої австрійської школи, а це означало кінець його освіти. Цілком імовірно, що поведінка руських студентів 1855 р. у справі Валерія Лозінського була наслідком впливів о. Коростенського. У 1850-х роках про Коростенського серед поляків ширилися різні неймовірні чутки. Їх повторювали і греко-католицькі священики, називаючи його «фанатиком». Коростенський в одному з приватних листів переказав такий поговор: «Неначе би я за се, що моя кухарка заговорила до мене по польськи, розлютив ся і забив її». Не має нічого дивного в тому, що греко-католицьке духовенство вважало руський патріотизм окремих своїх представників дивакуватим. Духовенство навколо Самбора було полонізоване, ніхто не служив Літургії в день скасування панщини (3/15 травня), а у Старосільському деканаті не зберігали жодного консисторського листа по-руськи. Так само полонізованим був і Горожанський деканат на півночі Самбірського округу. Єдиним винятком можна назвати Мокрянський деканат, в якому згодом урядовав о. Іван Коростенський, спочатку як адміністратор (1864–1867), а надалі як декан (1867–1888) (Заярнюк, 2007, с. 162).

Єдиною руською культурною організацією, створеною внаслідок подій 1848 р., було Товариство «Галицько-Руська Матиця», засноване на 3'їзді руських вчених. Галицько-Руська Матиця розповсюджувала серед селян в основному букварі та молитовники. Книги ці поширювано на деканальних соборчиках серед священиків, які, у свою чергу, продавали парафіянам. У Мокрянському деканаті до цієї роботи зголосилося троє священиків, серед них був і о. Іван Коростенський (Заярнюк, 2007, с. 157). Це й не дивно, оскільки володіючи доброю освітою, він усвідомлював, що книга, як фундамент освіти, допоможе народу визріти до розуміння і пізнання себе і своєї ідентичності. Принагідно відзначимо, що навіть після розпуску Головної Руської Ради і припинення публікації газети «Зорі Галицької», традиції, започатковані революцією 1848 р., для о. Івана Коростенського і його однодумців, продовжували жити. Він розповсюджував книги, збирав гроші для будівництва Народного дому у Львові та для інших заходів аж до 1870 р. (Заярнюк, 2007, с. 159).

Окрім активної громадсько-політичної і освітньої праці, Коростенський долучився і до просвітницької діяльності. У бібліографії редакційних нотаток «Вістника» за 1850–1851 рр. віднаходимо його прізвище (Возняк, 1912, с. 74). Очевидно, що отець Коростенський також був автором дописів з Самбора до руських періодичних видань. Також священик і письменник

Микола Устиянович в одному зі своїх листів пише до о. Коростенського про певні непорозуміння, плутанину і труднощі для читачів у передплаті «Вѣстника»: «Прикро ми и дуже прикро, що въ послѣднихъ часахъ существованіи Вѣстника въ Львовѣ такъ много невдогодъ до знавали предплатители его; а тою тимъ больше чувствую я, бо жертвуючи съвеликимъ ущербомъ для моего состоянія самъ себе для нашої справи, посвищавъ имъ всѣ мои силы для письма, которою мало отповѣсти всѣмъ желаніямъ всечестного его читательства» (Возняк, 1912, с. 76).

Від вересня 1856 р. останньою парафією о. Івана було село Грушів (Blazejowskyj, 1995, s. 707). У 1862 р. у львівській газеті «Слово» знаходиться опис про те, що отець Коростенський завів зразкові порядки на парафії у Грушеві. В місцевій спільноті порядки були наче в державній раді. Чітко велася документація. Громада збудувала нову канцелярію, провадилися кроки до заснування громадської каси (Лаба, 2008, с. 52).

Із великої кількості рукописних листів-копій, які збереглися у архіві парафіяльної канцелярії матірнього храму села Грушів, довідуємося про те, що не всім зразкові порядки о. Івана подобалися. Були особи, котрі дуже часто писали скарги на о. Івана до єпископської греко-католицької консисторії у Перемишлі. Основною причиною була відмова від використання популярних серед народу запозичених латинських духовних практик: не служив Суплікацій, не використовував Монстрацій, неодноразово пояснював, що дзвінки на Святій Літургії є непотрібними, а Святі Таїнства важливо приймати стоячи. Хоча щодо двох останніх зауважень він не був вкрай категоричним. Також траплялися парафіяни, які мали особисту образу на священноіерея. У зв'язку із цим нагромадилося чи мало скарг на Коростенського, а він на всі ці закиди і листи консисторії відповідав. Подаємо для прикладу (із збереження мови оригіналу та тогочасної граматики) одні із віднайдених листів в архіві грушівської парафіяльної канцелярії, який відображає погляди та стиль обґрунтування переконань самого автора: «Всесвітліишая високопреподобная Консисто́рію! Относно до почтеннішого повелінія отъ дня 8 Мая тек. Го́да ч. 1760 «дотично опроверженнихъ мені мнимихъ обрядовихъ змінъ» предкладаю вс. Консисто́рії во глубокой смиренности слідующее оправданіе и его правдивость подъ священническою вірностію заporučаю. Слостливое донесеніе, якоби я запрещаль употребленіе звонка во время Служби Божой, якоби я святійшую тайну Євхаристіи преподавал приступающимъ до св. причащенія – стоячимъ, и же вірнии во церкви во время св. літургії не припадають, – есть самою грубою ложею. Ибо такъ в матерной якъ и во дочерной церкви во всі неділі, празники Господскій и Богородичний во прочіи нарочитни дни и на будни под часъ св. літургії на приватну интенцію – всегда употребляетъ ся звонок голосний, хотяй люде знающій доре весь порядокъ богослуженія не чекаючи звука звонка уже попріпадали. Бряцаніе звонкомъ належить до панамаря або до одного съ провизоровъ. Лише тогда, коли я співаю св. Літургію фондну або на власну мою интенцію, тогда бряцаніе звонкомъ оставляетъ ся, бо не буде никого третого, ктоби могли позвонити. Во храмовии празники отправляетъ ся все приписанное боослуженіе, то есть: вечерня велика літія, Чинь утренний послі св. Літургія соборова со проповідію и водосвятіе передъ церквою, по водосвятію обходъ на около церкви со Крестомъ и сокропленіемъ освященною водою, со возвратомъ до церкви предводячій священникъ превозглашаеотъ царскихъ вратъ многолітствіе святійшому Архіерею Пію Папі римскому, Его Величеству Императору, преосвященнимъ Мітрополіті и Епископу и собраннимъ Хрістіянамъ. Во храмовни дни обходъ со святійшимъ тайнами не биваетъ. Ибо по водосвятію и по обході церкви со священною водою не весь народъ входитъ до церкви, но подають собі посудини со освященною водою, кушають и со благодареніемъ и задоволеніемъ частями розходятъ ся. Обходъ со святійшими тайнами во гробници /пушці/ був вне лише на Рождество Хрістово, на Богоявленіе и Воскресеніе Господне и то не по ранномъ богослуженію, но на вечерни, на котору народъ дуже численно собираеть ся. Такожъ во тии торжества и проповідь був вне на вечерни. На Сошествіе Святого и Животворячого Духа не буваеотъ обходъ со святішими тайнами понеже и священникъ и народъ утомлень предолгимъ богослуженіемъ и спекою...» (АПКГ, Лист від 1875 р., арк. 3–4).

Також у цьому ж листі натрапляємо на авторське пояснення щодо монстранцій та суплікацій: «Я отпровадильемъ дитинячій вікъ у мого діда покойного пароха Алексія Мудрака, мла-

денчеській во время школьних у мого родителя пароха в Нагорні покойного Николая, студія школьніи совершилємь во Перемишли, бильємь всегда приліжнимь посітительємь нашихь богослуженій и кромі студенской читанной латинской служби божой ходильємь всегда до престольной церкви на такь званную тогда – Сумму; по постановленію моемь во іерея бильємь 4 місяці на практиці во презвитеріятномь домі ... и нигде во престольной церкви не бачильємь Монстранції и никогда ни во містци моего вихованя и рожденя ни вь кафедральной Перемиской церкви служенія Супликацій не слышалъ емь ... У Латинянь есть Suplikacyja отповідна и на своемь містці ... Вь нашомь обряді есть suplikacyja латинска зовсемь излишна ... У насъ во нашомь обряді приімають вірни при св. Літургії двичи благословеніе святійшими тайнами подь обома видами – нашожь той suplikacyi, щоби по уконченой литургії народъ знову св. тайнами благословити?» (АПКГ, Лист від 1875 р., арк. 6).

Іереї Іван Коростенський, маючи фахову духовну освіту, усвідомлював важливість збереження не тільки рідної мови, культури але й чистоти східного церковного обряду. Велич, як він відзначав, церкви у її обряді, традиціях, духовності: «Если вс. Консистерія не употребляніе Монстранцій съ моей стороны и не отправленіе Suplikacyji вмінить мені во провину, то я поддаюся всякой карі, на яку мене вс. Консистерія засудити изволить. Кару прииму, хотя й би она и ниятяжша была, но до провини признати ся не могу: понеже жадна уставна богослужебна книга употребленія Монстранцій не повеліває и жадна книга тексту славянского уживаемой у латинянь Suplikacyji не наводитъ. Також де не читальємь еще николи розпоряженія консистерійного – дотично заведенія Монстранцій и служенія Suplikacyji...» (АПКГ, Лист від 1875 р., арк. 7).

У 1878 р. о. Іван як парох Грушева завершив будівництво каплиці Пресвятої Трійці у селі. Сьогодні це всесвітньо відомий відпустовий центр, де щороку навідується тисячі прочан. З приводу будови цієї каплиці із львівського часопису «Слово» довідуємося про похвалу висловлену ієреєві Івану. «... Вся вдячність і заслуга в тій справі, що замість низенької і маленької каплиці тепер прегарна церковця сіяє, належить місцевому пароху і декану Мокрянському, який зумів жертви, які складали люди, в таку суму помножити, що була збудована гарна церква. Честь вам хай буде вельмишановний отче-декане, що ви, не ганяючись за марними почестями, в тиші як бадьорій вояк, так на полі народно-політичному, як і в Христовому виноградарі мало не до виснаження сил ваших працюєте» (Лаба, 2008, с. 54).

У списку передплатників часопису «Пролом» за 1881 р. віднаходимо згадки про українських патріотів, які походили із села Грушів: родина Кушнірів та місцевий парох о. Іван Коростенський (Заярюк, 2003, с. 113).

18 січня 1888 р. помер отець Іван Коростенський. Похований у селі Грушів. Могила знаходиться на місцевому, вже не діючому, цвинтарі біля матірнього храму святої великомучениці Параскевії П'ятниці. Ще один позитивний відгук про його заслугу віднаходимо у часописі «Батьківщина» за 1888 р.: «... Покійний о. І. Коростенський, парох в Грушовій, за час своєї 30-літньої трудолюбивої діяльності в тім селі, призбирав з дрібних датків, від прихожан при вінчаннях, хрестинах, досить значну суму на кілька фондів. І так зібрав він корінний фонд на школу, на фонд убогих громади Грушової, на фонд для удержання дяка і т. д. Всі ті фонди виносять коло 12000 з.р. і суть уміщені в книжечках щадничих з тим застереженням, що введені будуть в життя аж тоді, коли дійдуть до такої висоти щоби самі відсотки могли покривати розходи кожного з тих фондів. Крім того, покійний зложив в Народнім Домі у Львові на фонд стипендійний для ученика з Грушової, на фонд для двох читалень в Грушовій і на стипендійну запомогу свого імені...» (Лаба, 2008, с. 55–56).

У державному архіві в місті Перемишлі вдалося віднайти статистичний звіт о. Івана Коростенського за 1859 р. про кількість учнів, вчителів та фінансові виплати педагогам народних шкіл Мокрянського освітнього округу. Будучи тривалий час (1857–1886) шкільним інспектором згаданої округи піклувався про розвиток парафіяльного шкільництва. Зокрема, у поданому звіті о. Іван провів чіткий розподіл чинних освітніх установ на чотири категорії: тривіальні, парафіяльні, школи із підтримкою краєвої влади та без її підтримки.

Відзначимо, що саме у грушівській парафії Коростенський спромігся утримувати аж дві школи із незначною кількістю учнів: Грушів Долішній – 17 дітей та Грушів Горішній – 13 дітей. У цих школах працювали два окремі вчителі: Ілля Харкавців та Іван Урбанович, які отримували однакову платню по 40 злотих (APP ABGK, sygn. 8733, s. 137–138). Можемо тільки припускати, що парох був прихильником створення невеличких приватних шкіл, де можна було б навчати дітей рідною мовою і відмовитися від онімечення та ополячення української сільської молоді. Тому у своєму звіті інспектор наводить аналогічні приклади з інших церковних громад Мокрян і Винник, які власними зусиллями створили шкільний фонд із облигаційних внесків, що здійснило місцеве убоге селянство, яке усвідомлювало необхідність у створенні шкіл із рідною мовою навчання.

Висновки. Завдяки своїй багатовекторній (громадсько-політична, освітня, душпастирська, адміністративна, меценатська) праці ієрей Іван Коростенський був яскравою постаттю другої половини XIX ст. на теренах Мокрянського деканату Перемишльської греко-католицької єпархії. Духовність, інтелектуальність, практичний раціоналізм, жертвність були характерними риси о. Івана. Проаналізувавши листування, яке нам вдалося віднайти у архіві парафіяльної канцелярії села Грушів, відзначимо активну позицію Коростенського щодо збереження рідної мови, обрядів та традицій. Спираючись на ґрунтовну богословську освіту, парох зумів аргументовано довести перед Єпископською Консисторією у Перемишлі особливості організації богослужбових практик у грушівській парафії. Його погляди відзначалися раціональністю і практичністю та враховували місцеві особливості парафіяльної людності. Події революції 1848 р. спричинилися до формування в о. Івана активної громадсько-політичної позиції народницького напрямку. Праця у Самбірській Руській Раді та місцевій гімназії викрастилізували в ієрея чіткі національні проукраїнські погляди, які наскрізно проявлялися впродовж всього його земного життя у різних сферах суспільного служіння, таких як: шкільництво, душпастирство, меценатство. Відзначився фінансовим хистом у створенні різнотипових благодійних фондів, яким притамана цілеспрямованість та результативність. Втрати в особистому житті (смерть дитини та дружини) спричинилися до цілковитої посвяти себе на потреби Церкви та народу. Незважаючи на опір і на протистояння, парох зумів зберегти національні переконання та виховати патріотичну свідомість серед галицької української молоді із християнським забарвленням.

Джерела та література

- АПКГ – Архів парафіяльної канцелярії храму св. вмч. Параскевії П'ятниці села Грушів.
- Возняк, М.** (1912). 3-за редакційних куліс віденського «Вісника» та «Зорі Галицької». *Записки НТШ*. т. СVII, кн. 1. Львів. С. 72–76.
- Галик, В.** (2008). Духовні святині села Грушів. *Старожитності Дрогобиччини*. № 2. С.4.
- Гречило, А.** (2004). Символи Королівства Галичини і Лодомерії (1772 – 1918). *До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя*. Т. 1. Львів. С. 538–553.
- Заярнюк, А.** (2003). Руські патріоти в галицькому селі 1860–1870-х років: святоюрці, обрядовці, патерналисти і популісти (На прикладі Самбірської околиці). *Україна модерна*. № 8. С. 107–126.
- Заярнюк, А.** (2007). *Ідіоми емансипації. «Визвольні» проекти і галицьке село у середині XIX ст.* Київ.
- Кріль, М.** (2017). Самбірська гімназія: від заснування до «весни народів» (до 225-річчя від заснування). Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спец. Вип. 3. Дрогобич : Коло. С. 31–44.
- Лаб, В.** (2008). *Історія села Грушів від найдавніших часів до 1939 року*. Львів.
- Схиматизм (1888) – *Схиматизм всего клира руско-католического Епархій соединених Перемиской, Самборской и Сяноцкой на Рок от Рожд. Хр. 1888. (Перемышль)*.
- Шематизм (2014) – *Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ. (Дрогобич)*.
- APP ABGK – Archiwum Państwowy w Przemyślu. Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu.
- Blazejowskyj, D.** (1995). *Historical sematism of the eparchy of Peremyśl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939)*. Lviv: Kamenyar.
- Schematismus (1856) – *Schematismus Universi Cleri Orientalis Ritus Catholicorum Dioeceseos Premisliensis pro Anno Domini 1856. (Premislien)*.

References

- APKH – Arkhiv parafialnoi kantseliarii khramu sv. vmch. Paraskevii Piatnytsi sela Hrushiv.
- APP ABGK – Archiwum Państwowy w Przemyślu. Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu.
- Blazejowskyj, D.** (1995). *Historical sematism of the eparchy of Peremyśl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828 – 1939)*. Lviv: Kamenyar.
- Halyk, V.** (2008). Dukhovni sviatyni sela Hrushiv [Spiritual shrines in the village of Hrushiv]. *Starozhytnosti Drohobychchyny*. № 2. S. 4. [in Ukrainian].
- Hrechylo, A.** (2004). Symvoly Korolivstva Halychyny i Lodomerii (1772 – 1918) [Symbols of the Kingdom of Galicia and Lodomeria (1772 – 1918)]. *Do dzherel. Zbirnyk naukovykh prats na poshanu Oleha Kupchynskoho z nahody yoho 70-richchia*. T. 1. Lviv. S. 538 – 553. [in Ukrainian].
- Kril, M.** (2017). Sambirska himnaziia: vid zasnovannia do "vesny narodiv" (do 225-richchia vid zasnovannia) [Sambir Gymnasium: from its foundation to the "Spring of Nations" (to the 225th anniversary of its foundation)]. *Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk*. Spets. Vyp.3. Drohobych: Kolo. S. 31 – 44. [in Ukrainian].
- Laba, V.** (2008). Istoriiia sela Hrushiv vid naidavnishykh chasiv do 1939 roku [The history of the village in Hrushiv from the earliest times to 1939]. Lviv. [in Ukraine]. [in Ukrainian].
- Schematismus, (1856) – *Schematismus Universi Cleri Orientalis Ritus Catholicorum Dioeceseos Premisliensis pro Anno Domini 1856. (Premislien)*. [in Latin].
- Shematyzm (2014) – *Shematyzm Sambirsko-Drohobyskoi yeparkhii UHKCh* [Schematism of the Sambir-Drohobych Eparchy of the UGCCCh]. (Drohobych). [in Ukrainian].
- Skhymatyzm (1888) – *Skhymatyzm vseho klyra rusko-katolycheskoho Eparkhii soedynenykh Peremyskoi, Samborskoi y Sianotskoi na Rok ot Rozhd. Khr. 1888* [Schematism of the entire clergy of the Russian-Catholic Diocese of the united Peremyskyi, Samborskyi and Syanotskyi on Year from Christmas 1888]. (Peremyshl). [in Ukrainian].
- Vozniak, M.** (1912). Z-za redaktsiinykh kulis videnskoho «Visnyka» ta «Zori Halytskoi» [From behind the editorial scenes of the Viennese "Visnyk" and "Zora Halytska"]. *Zapysky NTSh*. t. CVII, kn.1. Lviv. S. 72 – 76. [in Ukrainian].
- Zaiarniuk, A.** (2003). Ruski patrioty v halytskomu seli 1860 – 1870-kh rokov: sviatoiurtsi, obriadovtsi, paternalisty i populisty (Na prykladi Sambirskoi okolytsi) [Russian patriots in a Galician village in the 1860s and 1870s: Saints, ritualists, paternalists and populists (On the example of the Sambir region)]. *Ukraina moderna*. № 8. S. 107 – 126. [in Ukrainian].
- Zaiarniuk, A.** (2007). *Idiomy emansypatsii. «Vyzvolni» proiekty i halytske selo u seredyni XIX st.* [Idioms of emancipation. "Liberation" projects and the Galician village in the middle of the 19th century] Kyiv. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 19.08.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 20.09.2023 р.*